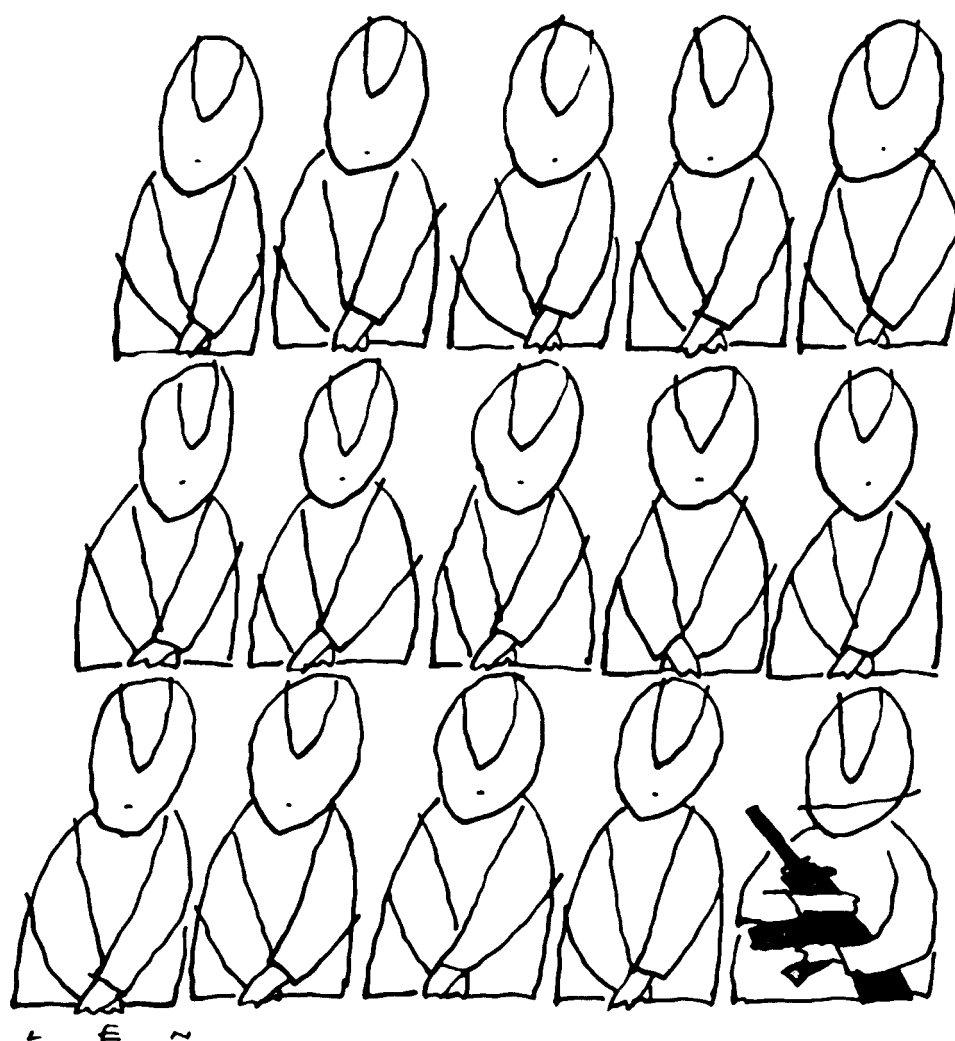

Vredesspiraal

Kwartaalmagazine van de vereniging Kerk en Vrede

met onder meer in dit nummer:

- Hoe ver gaat
Vrede op aarde?

- Turkije ontwricht
- Vrouwen voor vrede

- Oorlog en geweld
in de Bijbel

In dit nummer

Jan Anne Bos Hoe ver gaat VREDE OP AARDE?	3	Ds. Bram Grandia De unipolaire stoornis van de VS	17
Guido van Leemput Turkije ontwricht door onderdrukking, oorlog en staatsgreep	4	Henk Blom 'Tegendraads voor vrede'	18
Bram Grandia Tent of Nations	7	Ton van der Lingen Oorlog en geweld in de Bijbel	20
Benjamin Baars Ontmoet Palestina	9	Mark Akkerman Witte mannen weten alles beter	21
H.E. Brandsma Nu gaat het spel beginnen	10	Mark Akkerman Oorlog zonder grenzen	22
Jan Anne Bos Kerk en Vrede in projecten	12	Roel Gerritsen Geloven in Mediation	24
Harry Pals De theologische werkgroep van Kerk en Vrede	13	Leen van den Herik 'Nooit tegen ons geweten'	26
Tiny Hannink Vrouwen voor vrede	14	Arie de Bruijn Licht in onze ogen	27
Marjolijn Zwolsman Vrede zit in hartelijkheid	16	Agenda	28

9

14

16

Colofon

'Vredesspiraal' is het kwartaalblad van *Kerk en Vrede*, de landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid. In de periode 1999-2003 had *Kerk en Vrede* geen eigen blad, maar gaf samen met de Basisbeweging, WRGV en het Landelijk Oecumenisch Platform het kwartaalblad 'Vier in Eén' uit. Dit blad had een eigen redactie. De redactionele inbreng vanuit *Kerk en Vrede* was niet erg groot, en 'vredesonderwerpen' kwamen niet altijd uitgebreid aan de orde. Toen 'Vier in Eén' ophield, hadden wij van *Kerk en Vrede* behoefte aan een eigen blad, waarin onze thematiek goed naar voren kon komen. Vandaar in ieder geval de term 'vrede' in de titel. Het was ook de tijd dat we vanuit *Kerk en Vrede* volop en leidend actief waren in het Platform Tegen de Nieuwe Oorlog, en ons als vereniging nadrukkelijker wilden profileren als kartrekker van de nieuwe vredesbeweging, waar

helaas ruim tien jaar later nog zo weinig van over is. De naam '*Vredesspiraal*' is mede in het kader, van een 'war on terror' met een (nog steeds) voortgaande geweldsspiraal, als tegenhanger gekozen om de weg de andere kant op te wijzen. Het alom heersende geloof in geweld – ook binnen de kerken nog niet overwonnen – moet weerlegd en ontzenuwd worden

Redactie

Mark Akkerman, Jan Anne Bos, Héleen Broekema, Arie de Bruijn, Rob van Essen, Lambert van Gelder (eindred.), Leen van den Herik, Yosé Höhne-Sparborth.

Kerk en Vrede

Kerk en Vrede is een landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid. Het alom heersende geloof in geweld – ook binnen de kerken nog niet overwonnen – moet weerlegd en ontzenuwd worden.

Abonnement

Als u het werk van Kerk en Vrede onderschrijft en wilt steunen, meld u dan aan als lid of donateur. Leden betalen tenminste € 40,- per jaar, inclusief een abonnement op *Vredesspiraal* en een aantal keren per jaar een ledenbrief.

Een abonnement zonder lidmaatschap kost € 15,- per jaar.

Losse nummers € 3,- excl.porto

Illustraties: tenzij anders vermeld: © Narratio

IBAN: NL74 INGB 0000 4353 82

Adres

Kerk en Vrede *Vredesspiraal*
Postbus 1528, 3500 BM Utrecht
tel. 030-2316666
info@kerkenvrede.nl of
a.debruijn@kerkenvrede.nl
www.kerkenvrede.nl
facebook.com/kerkenvrede
twitter.com/kerkenvrede

Druk Narratio, Gorinchem

Hoe ver gaat VREDE OP AARDE?

Jan Anne Bos

Hoever gaat dat: 'Vrede op aarde'? Heel ver, denken we bij *Kerk en Vrede*; en heel gevarieerd. Vanuit het hart van de eredienst tot kerstfeest op de Dam. Laten we Advent en Kerst 2016 een extra tintje vrede geven. Je zult misschien wel gaan denken aan een 'alternatieve Vredesweek'. Dat zeggen we toch zo vaak: die ene officiële vredesweek is feitelijk te weinig en kan best een oppepper gebruiken. In elk geval is het nu een goed seizoen voor iets meer dan het gewone.

Vrede is nog een keer het centrale thema van de beweging Kerk! Met God; met de mensen; met het milieu. *Desperate times call for desperate measures*. Hier wat suggesties.

1. Hang eens een VREDESVLAG aan uw kerk (groot) of aan uw huis (klein). Dan weet iedereen meteen wat er binnen gebeurt. Waar je voor staat. Je droom. Je maakt een statement. "Nederland kleurt Regenboog", noemen we dat project. Dat is toch een heel ander gezicht in de straat! (Voor bestellingen van vredesvlaggen tot 1 januari rekent onze webwinkel geen verzendkosten.)

2. Weet U dat we bij elke zondag van Advent en Kerst materiaal leveren voor de vieringen? Dat doen we overigens ook voor andere zondagen. Met als invalshoek "Werken aan Rechtvaardige Vrede". Wijs uw voorgangers op het materiaal dat op de website komt.

3. Zouden ze in uw gemeente misschien de Special die we onder die naam maakten willen uitdelen op Kerst(-avond)? De actuele vredesvragen staan erin. Of die andere Special, voor de

Vredesweek 2016: "Tegendraads voor vrede?". Gemaakt voor een wat jongere doelgroep. (We leveren die tegen alleen verzendkosten.)

Als u toch wilt uitdelen: in onze winkel vindt U: regenboogstickers; -kaarsen; -fietsvlaggetjes.

Voor wie net iets meer wil dan 'een gezinsdienst erdoor jassen' (oneerbiedig gezegd, excuus): beleg besprekingen/gesprekken, bijvoorbeeld met iemand van onze sprekerslijst.

Speciaal: beleg een avond Vredeslied-in-advent met Arie de Bruijn. <http://kerkenvrede.nl/artikel/Nieuwsitem/47/659/> Of met alle koren in de omgeving bij elkaar een heus korenfestival met Vredesliederen. Dan doe je echt wat!

Kerk en Vrede wenst alle betrokkenen Vrede en alle goeds.

Turkije ontwricht

door onderdrukking, oorlog en staatsgreep

Door Guido van Leemput

Drie maanden na de mislukte staatsgreep is Turkije nog steeds in de greep van de maatschappelijk storm die deze gebeurtenis heeft veroorzaakt. De staatsgreep is gepleegd door een belangrijke groep hooggeplaatste militairen met een nog onbekend motief en doel. Een overzicht van een instabiel maar machtig land dat invloed heeft op de EU en andere buurlanden.

Bij de staatsgreep die in de nacht van 15 op 16 juli werd gepleegd kwamen honderden mensen om het leven, van wie honderd coupplagers en er vielen meer dan tweeduizend gewonden. De wijze van uitvoering was brutaal en gewelddadig. Ook burgers werden met zware wapens beschoten. De directe aanleiding of diepere motieven voor de mislukte staatsgreep zijn tot nu toe nog steeds niet duidelijk. De rol van de Koerdische bevolking in Turkije en in Syrië en Irak lijken een ten minste latente factor van de zich verdiepende instabiliteit. De militaire inval van de Turkse strijdkrachten in Syrië bewijst dat

zij in de Koerdische zaak in Syrië een strategische bedreiging zien.

Tegenmaatregelen

De maatregelen van president Erdogan en premier Yildirim tegen de staatsgreep zijn draconisch te noemen. De noodtoestand is opnieuw met drie maanden verlengd en de regering regeert per decreet. De islamitische beweging van Fethullah Gülen, ooit bondgenoot van de regerende AK partij, is door de regering verantwoordelijk gesteld voor de staatsgreep. Duizenden bedrijven en instituten die eigendom zijn van leden van deze Gülen-beweging zijn gesloten op verdenking van financiering van de beweging die verantwoordelijk wordt gehouden voor de staatsgreep. De afgelopen maanden zijn tal van kranten gesloten, radio-stations het zwijgen opgelegd, tv-stations uit de lucht gehaald

en journalisten gearresteerd en tevens worden gemeentelijke en landelijke politici van de HDP vervolgd. Tientallen democratisch verkozen HDP-gemeentebesturen zijn per decreet vervangen door AKP stromannen. Dat is een maatregel van het beleid om de oppositie te vernietigen. De mensenrechten staan kortom onder nog grotere druk dan al het geval was vóór de staatsgreep. Alle vier de politieke partijen die in het parlement zijn vertegenwoordigd, nl. AKP, CHP, MHP en HDP hebben zich scherp gekeerd tegen de staatsgreep. Afgezien van het feit dat de regering nu per decreet regeert en het parlement passeert, blijft de regering Yildirim/Erdogan bij haar uitsluitings- en onderdrukkingpolitiek van de pro-Koerdische HDP in de bespreking van de nasleep van de staatsgreep. De HDP heeft inmiddels diverse pleidooien gedaan tot herstel van de democratie door middel van een "routekaart"

die uit een aantal punten bestaat. (<https://hdpenglish.wordpress.com/2016/08/10/roadmap-for-democratization/#more-1261>). De HDP heeft zich vanaf het begin van haar succesvolle verkiezingscampagnes in juni en november 2015 al als bemiddelaar en verzoener in de problemen van de Turkse samenleving opgesteld. De regering noch overige partijen hebben hierop positief gereageerd.

Afgezien van het feit dat de regering nu per decreet regeert en het parlement passeert, blijft de regering Yildirim/Erdogan bij haar uitsluitings- en onderdrukkingpolitiek van de pro-Koerdische HDP in de bespreking van de nasleep van de staatsgreep.

Oorlog in Koerdistan

De oorlog in de Koerdische gebieden heeft al sinds november 2015 zeer ernstige vormen aangenomen. In totaal zouden bijvoorbeeld bij een operatie op 13 maart 2016 tussen de 10.000 en 20.000 leden van de Turkse Jandarma en special forces van de politie ingezet zijn in de steden Nusaybin en Yüksekova.

Officieel tegen PKK-strijders in die steden, maar feit is dat de steden aan enorme vernietiging zijn blootgesteld. Daarbij worden zware pantserwagens en aanvalshelikopters gebruikt. De wijze waarop de Turkse regering de Koerdische bevolking in het zuidoosten van het land behandelt, tart iedere beschrijving. Het is een ontvolkingpolitiek door de Turkse regering van Koerdische steden, het stelselmatig vernietigen van die steden en het stimuleren van Koerdische vluchtelingenstromen om chaos en ontreding te brengen.

De gewelddadigheden die toen tegen Koerdische politieke bewegingen werden begonnen door de regering zijn verergerd en de ontwikkelingen bieden op dit moment heel weinig perspectief. De PKK heeft enkele aanslagen op politiebureaus en waarschijnlijk ook op politici gepleegd en daarmee de gewelddadige strijd van de Turkse strijdkrachten beantwoord met veel geweld waaronder ook een zelfmoordcommando.

Diep instabiel

Turkije is nu een diep instabiel land, nog meer dan het al was

vóór de staatsgreep. Daarmee is zijn onbetrouwbaarheid voor de belangen van de NAVO toegenomen evenals het gevaar van het betrekken van NAVO-landen bij de crisis in Turkije en zijn buurlanden. De discussies over de Amerikaanse kernwapens op de luchtmachtbasis Incirlik, een eventuele beschikbaarstelling van die basis aan Rusland, Turkse verwijten aan de VS over steun aan en bescherming van de Gülenbeweging en met name de VS aan de Koerden in Syrië trekken diepe en risicovolle sporen in de Atlantische betrekkingen.

Al vóór de staatsgreep zocht de Turkse regering naar nieuwe wegen in het buitenlandbeleid. Met Israël werd een conflict uit 2010 bijgelegd. Ook met Rusland werd voor de staatsgreep toenadering gezocht. Met de toenadering tot Rusland ná de staatsgreep is een nieuwe stap gezet in een eigenzinnig beleid dat als een vlucht naar voren moet worden gezien. Maar de belangrijkste ontwikkelingen op dit vlak zijn de stappen die gezet worden in de richting van het regime van Assad en tot Iran. Turkije heeft eind augustus militair geïntervenieerd in Syrië. Hoofddoel daarbij is het bestrijden van de in kracht toenemende Koerdische beweging aldaar. Het betreft een grote escalatie en een avontuurlijke politiek, een vlucht naar voren van een Turkse staat in problemen.

Nederlandse wapenleveranties Al jaren exporteert Nederland wapens naar Turkije. Volgens de meest recente cijfers van het Europese Netwerk tegen de Wapenhandel gaat het om wapens ter waarde van 248 miljoen euro naar Turkije. Het gaat daarbij voornamelijk om aan de luchtmacht geleverd materieel. Gezien de actuele oorlogvoering

is er geen argument om hiermee door te gaan, indien een land zich zo grootschalig inzet tegen een deel van de eigen bevolking en daarbij ook de luchtmacht gebruikt. Tijdens een debat begin juni in de Kamer werd hier door diverse Kamerleden aandacht voor gevraagd.

Hoe instabiel Turkije verder ook is, het beschikt over machtsmiddelen die zich tot ver in het buitenland laten voelen. Dat is in de eerste plaats de angst in de landen van de EU om massa's vluchtelingen uit de oorlog in Syrië naar de EU doorgestuurd te krijgen. Om dat te voorkomen wordt Turkije niet hard gestraft voor de vernietiging van Turks-Koerdistan, de ondemocratische maatregelen en de pure repressie van echte of vermeende politieke opposenten.

De militaire macht die met het enorme Turkse leger in de laatste dertig jaar is opgebouwd, wordt nu op volle kracht in het buitenland ingezet. Er zijn thans aanvallen te verwachten op de Syrische stad Raqqa (feitelijke hoofdstad van de zelf uitgeroepen Islamitische Staat) en de Iraakse stad Mosoel. Een politieke winst- en verliesrekening geldt voor alle deelnemers aan de oorlog en Turkije is daar als NAVO-lid en grenzend aan de EU een belangrijke machtsfactor in. Oorlog, vluchtelingenstromen en wapenhandel zijn belangrijke politieke middelen waar Turkije gebruik van blijft maken. De gevolgen zullen zich in de komende periode tot in heel de Europese Unie laten voelen.

De auteur is deelnemer van 'Kurds and Friends', dat zich inzet voor de mensenrechten in Turkije door informatie te verspreiden en te lobbyen (www.kurdsandfriends.nl/).

WIJ WEIGEREN VIJANDEN TE ZIJN. KOM EN ZIE, GA EN VERTEL.

Tent of Nations

Door Bram Grandia

2 oktober 2016 was het Israëlzondag. 'Op die eerste zondag in oktober geeft de Protestantse Kerk op een bijzondere manier uiting aan haar roeping tot onopgeefbare verbondenheid met Israël'. Aldus de formulering op de landelijke PKN-website. In 1949 – een jaar na het ontstaan van de staat Israël – stelt de synode van de Nederlandse Hervormde Kerk deze Israëlzondag in. Hoe geven we nu 67 jaar later vorm aan die dag?

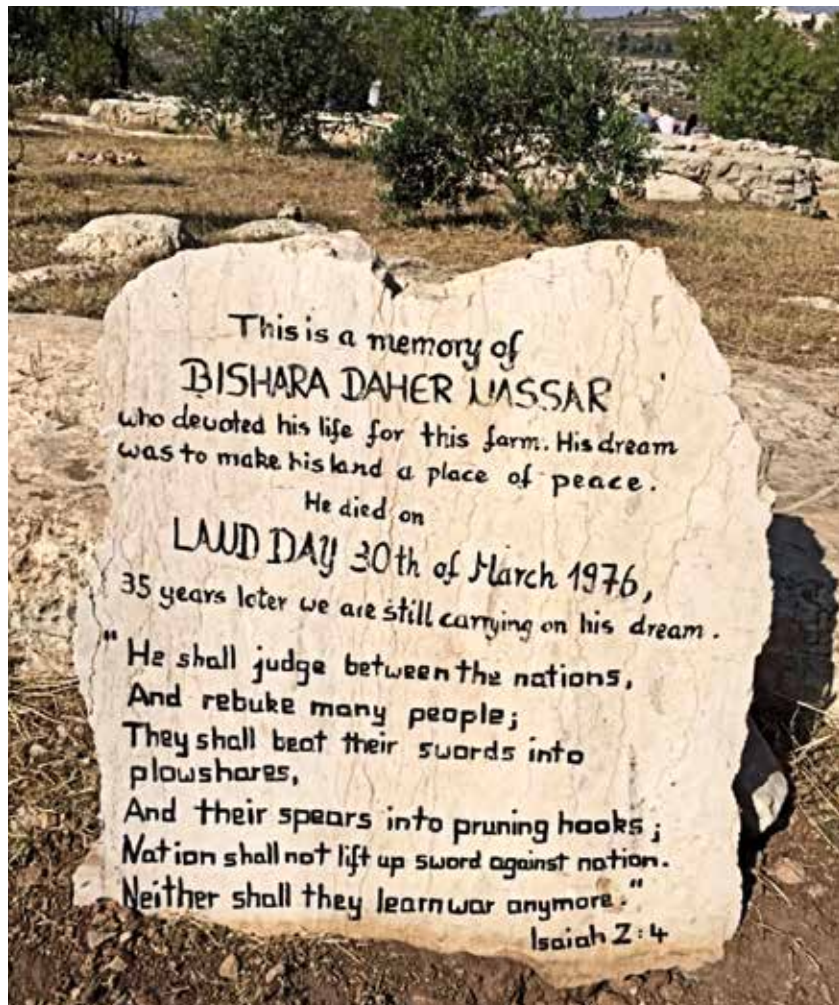
Ik kon als predikant niet meer spreken over onze onopgeefbare verbondenheid met Israël zonder ook te spreken over onze onopgeefbare verbondenheid met het Palestijnse volk. Dat heeft alles te maken met twee reizen die ik in de afgelopen drie jaar gemaakt heb naar Israël en de bezette gebieden. Ik richt in dit artikel de aandacht op een van die plekken: *The Tent of Nations* vlak bij Betlehem.

Een heuvel van zo'n 42 hectare. Het is eigendom van de familie Nassar. Het is hun landbouwgrond. Er groeien druiven, amandelbomen, olijven. Drie jaar geleden ontmoette ik daar Daher, de oudste van de gebroeders Nassar. Hij leidde ons rond over zijn land, vertelde ons trots over zijn ouders en grootouders. Het land is dit jaar honderd jaar in bezit van de familie. Ze bezitten de eigendomspapieren opgesteld in de Ottomaanse tijd. De Israëlische overheid heeft hun land tot staatsland verklaard. Dat kan zo maar als er een 'militaire noodzaak' is om land tot staatsland te verklaren. Als de muur gebouwd wordt, moet daar een veiligheidszone omheen zijn. Dat land wordt afgepakt van Palestijnse boeren. Wie bij *The Tent of Nations* om zich heen kijkt, ziet hoe de heuvel aan alle kanten omgeven is

door Israëlische nederzettingen. Wanneer je probeert te kijken door een Israëlische bril, is het logisch dat ook deze kleine heuvel Israëlisch bezit wordt. Het is een strategische plek die prima past in een politiek van omsingeling van grote Palestijnse bevolkingscentra zoals Betlehem.

Geweldloos verzet: Weigeren om een vijand te zijn

De familie Nassar verzet zich geweldloos tegen deze poging tot onteigening van hun land. Ze gaan door met het aanplanten van bomen. Ze gaan door met het maken van plannen om van de heuvel een vredesproject te maken. Vooral Daoud Nassar is daar mee bezig. Hij organiseert zomerkampen voor kinderen, weken om olijven te plukken, boomplantweken. Zijn vrouw werkt aan een onderwijs- en computerproject voor Palestijnse vrouwen.

De familie Nassar heeft geen toestemming om boven de grond te bouwen. Gelukkig zijn er een aantal grotten op hun terrein. Als het niet bovengronds mag dan maar ondergronds. Dat raakt me. Ze zijn afgesneden van water en elektriciteit. Toch hebben ze elektriciteit via zonnepalen en water, dank zij de grote cisternen op hun land. Ze leven als Lutherse christenen vanuit de tekst 'overwin het kwade door het goede'. Dat proef en ervaar je als je op hun land rondloopt.

Toen we op 16 mei met een internationale groep het feest van het honderdjarig bestaan vierden, voerden twee vrouwen een ritueel uit. Ze hadden salie gedroogd en verbrandden dat in een schaal en zo 'besalieden' ze het land. Ze vroegen mij een zegen uit te spreken. Ik heb verwezen naar de tekst bij Jesaja over de berg waar de volkeren heengaan om de vrede te leren en de zwaarden om te smeden tot ploegscharen en de speren tot snoeimessen. Ik

heb die heuvel nog niet gevonden, maar hier op dit heuveltje bij Betlehem ervoer ik iets van het visioen van Jesaja. Daar met al die mensen uit verschillende landen, behorend tot verschillende kerken of helemaal geen kerk, daar in de open lucht ervoer ik de grote verbondenheid met dit vredesproject.

Tijdens het feest 's middags waar de hele familie Nassar zich kort voorstelde, waar gedanst werd en gezongen en gegeten, zong de Keulse band Grenzenlos tot slot 'Knock knock on heavens door'. Daar dansten we en zongen we met het oog op de nederzetting Neve Daniel. Toen het lied was afgelopen waren we een tijd stil en toen begon de zanger opnieuw. Ik heb het als één groot kyrië beleefd, een gebed om ontferming, om vrede en verzoening. Laat het waar worden.

Kom en Zie, ga en vertel

Thuis gekomen voel ik in mezelf de diepe wens om die twee volke-

ren Israël en Palestina dichter bij elkaar te brengen. Op dit moment kies ik ervoor om te doen wat de Palestijnse christenen ons vragen: Kom en Zie, ga en vertel. Vandaar dit artikel. Om u uit te nodigen hetzelfde te doen.

Wie dit mooie maar bedreigde project wil steunen, kan dat doen door donateur te worden en een (jaarlijkse of eenmalige) gift te storten op NL75TRIO0391082221 van Stichting Vrienden van Tent of Nations Nederland te Ede. Wie komend jaar de honderdeerste verjaardag mee wil vieren is welkom van 1 tot en met 4 mei. Een voorprogramma en/of een naprogramma is mogelijk. Voor meer info: Zie www.tentofnations.nl

of www.facebook.com/vriendententofnations. Wie de brochure van 63 pagina's (in het Engels) 'Tent of Nations, we refuse to be enemies' wil bestellen kan 10 euro overmaken op bovenstaand banknummer o.v.v. brochure Tent of Nations.

Ontmoet Palestina

Door Benjamin Baars

Drie jaar geleden pakte ik zonder al te veel voorkennis het vliegtuig naar Tel-Aviv. Een aantal maanden deed ik vrijwilligerswerk bij de Palestijnse boer Daoud Nassar (zie over hem elders in dit nummer). Het was een bijzondere ervaring. Mensen leven in moeilijke omstandigheden maar blijven ondanks alles positief en ontzettend gastvrij.

Het nieuws dat wij in Nederland tot ons krijgen vertekent de werkelijkheid, alle nuance verdwijnt: 'Alle Palestijnen zijn terroristen, alle Israëli zijn tegen de Palestijnen.' 'Religie leidt tot conflict.' Wat ik daar zag klopte niet met het beeld dat ik had. Zowel de Israëli als de Palestijnen willen niks anders dan een normaal leven voor henzelf en hun gezin. Religie kan worden gebruikt door politici om mensen uit elkaar te spelen maar kan mensen juist ook inspireren en aanzetten tot zelf in de moeilijkste, meest frustrerende momenten, de kracht geven om te reageren met liefde.

Ik heb ook veel geleerd over mezelf. Na een tijd aaneengesloten in een Palestijns vluchtelingen-kamp te hebben gewerkt en elke dag te zien hoe een normaal leven onmogelijk werd gemaakt voor mijn vrienden werd ik ontzettend boos. Zo ernstig

dat ik toen ik in de bus zat naar Jeruzalem, woede voelde toen ik een man met een keppeltje zag. Een gevaarlijke gedachte, ik besepte dat dit is waar het misgaat.

Mensen die afgesloten van elkaar in extreme omstandigheden leven, verliezen alle nuance en empathie. Belangrijk is om altijd op persoonlijk niveau mensen te benaderen en kritisch over dingen na te denken. Uit die gedachte is *Ontmoet Palestina* ontstaan. Dit is het verhaal dat wij willen vertellen, door middel van reizen naar de regio. Wij willen mensen inspireren om anders naar dingen te kijken en problemen op menselijk niveau te benaderen. Vrede kan alleen groeien van onderop, stapje voor stapje.

Het begon met een groep vrienden maar we hebben nu al 50 mensen in 5 reizen meegenomen en velen raakten geïnspireerd. Samen zijn wij ambassadeurs en proberen we deze visie te verspreiden in Nederland. Via onze facebook *Ontmoet Palestina* met meer dan duizend volgers, lezingen, persoonlijke ontmoetingen en in daden.

Wil je met ons mee naar Palestina of wil je ons helpen met de crowdfunding om een stichting op te richten? Check dan onze:

www.facebook.com/ontmoetpalestina en

www.ontmoetpalestina.weebly.com.

Samen zijn wij ambassadeurs en proberen we deze visie te verspreiden

Nu gaat het spel beginnen

Door H.E. Brandsma

Dit dagboek beschrijft de periode van 29 september 1944 (Operatie Market Garden) tot de bevrijding in 18 april 1945. Teunis Brandsma werkte als administrateur bij houthandel Hupkes in Dieren, een houthandel die onder *Organization Todt* ook aan de Duitsers hout moest leveren.

In deze functie zie je hem de kieren in het systeem opzoeken om levering aan de Duitsers te 'ontregelen'. Het bedrijf lag dicht bij het treinspoor en kreeg herhaaldelijk te maken met luchtaanvallen en inslagen van afzwaaiende V1-raketten die in de Achterhoek waren gelanceerd. Hij beschrijft ook zijn vele fietstochten over de Veluwe naar zijn verloofde in Putten. Deze tochten waren mogelijk vanwege zijn werk voor Hupkes, waardoor hij in bezit was van een speciale pas die hem 'bewegingsvrijheid' gaf. In het dagboek volgen we de bezigheden van een 28-jarige jongeman. Het is een dagboek dat met de beschreven 'avonturen' het lokale overstijgt. Dit is vooral te lezen in de wijze waarop hij de familieomstandigheden en

Bij hem geen overtuiging van verzet, die tot handelen aanzet. Niet moraliseren maar mensen helpen! In die zin is hij eerder een antiheld, een jongeman die met zijn Rode Kruiskoffertje en fietsbrancard mensen ging helpen.

zijn hulp aan andere mensen beschrijft, waar veel mensen, zeker die met een gereformeerde achtergrond, zich in zullen herkennen. Bij Teunis vinden we geen heldendom, maar een handelen binnen de omstandigheden die op zijn pad komen. Bij hem geen overtuiging van verzet, die tot handelen aanzet. Niet moraliseren maar mensen helpen! In die zin is hij eerder een antiheld, een jongeman die met zijn Rode Kruiskoffertje en fietsbrancard mensen ging helpen. En af en toe blij was dat hij niet hoefde te helpen, omdat er al andere mensen waren toegeschoten; waardoor de aanblik van stuk gereten mensen hem bespaard bleef. Ik heb mijn vader via het vinden en uitgeven van dit dagboek in zijn beslommeringen en zijn daden, hoe bescheiden dan ook, beter leren kennen. Een verhaal dat pas na zijn dood ging leven. Hij deed immers wat hij vond dat hij moest doen, het was plicht en

Enige fragmenten uit het dagboek:

- * Putten Razzia: maandag 9 oktober, 27 oktober, 30 november, Nu. Putten heeft wel een paar bange dagen meegemaakt. Gelukkig was de familie Bönker present (m'n Famke ook niet te vergeten). Behalve Wim, die was opgepakt. Er zijn 112 huizen opgeblazen of in brand gestoken, hoofdzakelijk langs de Garderenseweg, verschillende huizen in het dorp, bijvoorbeeld slager Malestein, café Dogterom bij de kerk en bakker Dalfsen, waar Gerrit vroeger in de kost geweest is, terwijl de mannen tot vijftig jaar opgepakt zijn, evacués en zij die toevallig langs kwamen ook (.....) Bericht van Wim gekregen vanaf de Duitse grens, gedateerd 13/10 en couvert afgestempeld 20/10 Winterswijk. Er zaten verschillende briefjes in (...). Overdag de laatste dagen steeds fietsen vorderen. 's Middags dan maar naar huis lopen. 's Avonds kwam oom Hedzer uit Haarlem opdagen, de brief voor Wim meegegeven. Hij was voor werk in Duitsland gevorderd. In Haarlem waren twee V1-bommen neergekomen.
- Putten opvang Rotterdammers: 13 november. Regen, regen. Intocht van Rotterdammers in Putten, in de Hervormde kerk ondergebracht. De bevolking zorgde voor brood; spek en kaas werden door de boeren gebracht. In de eierenhal werd warm eten verstrekt. Ze waren vorige week vrijdag in Rotterdam bijeen gedreven, in Rijnaken geladen naar Schoonhoven, via Gouda en per trein verder richting A'dam. Politie, brandweer en postbodes waren er ook bij. Daar er weinig bewaking was, zijn er ongeveer driehonderd tussenuit geholpen. Een stelletje meisjes ging met de wacht kletsen, allemaal een paraplu op, en onderwijl kropen ze bij een luik de kerk uit en bij groepen naar de eierenhal, waar mensen stonden om eten te halen, gingen daar naast de vrouwen staan en werden daar weggebracht etc. Veertig man zijn in de kerk gebleven en er dinsdag uitgekomen. 's Avonds bij het weggaan telkens een hoeraatje voor de Puttense bevolking
- Dieren: 8 februari. Een gedreun van belang. Veel lichtkogels. 's Morgens ging het nog maar door. 's Morgens is de brug van Doesburg nog weer eens gebombardeerd met raketbommen. Nu was hij goed kapot. Maar tevens de gasfabriek, terwijl de watertoren ook een treffer kreeg zodat die aardig wankel staat. Twee doden en geen gewonden. Zevenaar, Doetinchem en Terborg zijn ook gebombardeerd. Zutphen was mis, in Deventer is alleen de leuning van de brug beschadigd. 's Middags weer het gedreun. Steeds heviger, maar nu in de richting van Arnhem/Wageningen tot laat in de nacht.
- Dieren: 6 oktober. De bom viel naast de veeverlading, het meisje lag bij het wachthokje, het was een bloederige massa. Van Ingen tegengekomen, die vroeg of ik ook helpen wou, maar ik had er de moed niet toe. Er was trouwens voldoende hulp aanwezig. Om me daar nog tussen te dringen, alsof je happig op zo'n baantje bent.

je pochte daar niet op. Ik heb zijn verhaal terug kunnen geven aan mijn broers en zus, maar ook aan veel neven en nichten. Maar zijn verhaal is van bredere betekenis. Er liggen waarschijnlijk nog veel van zulke 'kleine' verhalen in (familie)archieven. Verhalen die het waard zijn om tot leven gebracht te worden.

Ieder jaar wordt nog steeds de razzia in Putten herdacht. Dit is één van de meest indringende

gebeurtenissen die, weliswaar zijdelings, in het dagboek aan bod komen.

Mijn vader fietste in de oorlog van zijn woonplaats Dieren naar Putten omdat daar zijn liefde woonde. Deze fietstochten waren, zo blijkt uit het dagboek, niet zonder gevaar. Het accent ligt op de gebeurtenissen in de winter van 1944-1945. De geallieerden waren dichtbij en de bommen van de geallieerden en gesaboteerde raketten van

de Duitsers kwamen in Dieren en omgeving terecht. Tevens moesten de evacués uit Arnhem en omgeving ondergebracht worden.

Ds. Harry E. Brandsma schreef over zijn vader Teunis Brandsma het boek 'Nu gaat het spel beginnen. Dagboekantekeningen T.T. Brandsma, 29 september 1944-18 april 1945' (Uitg. Narratio, Gorinchem 2016).

Kerk en Vrede in projecten

Door Jan Anne Bos (red. Vredesspiraal)

Ook wel weer naar aanleiding van de Algemene Ledenvergadering van Kerk en Vrede, geven we hier een overzicht van de projecten waar Kerk en Vrede aan sleurt. Best handig om weer eens bij elkaar te zetten. Daar heb je dan die hele vrijwilligersorganisatie voor nodig, die we willen zijn. Zie de bijdrage van voorzitter Henk Baars.

- De Theologische Werkgroep. Altijd in de weer met door-denkend van vredethema's; altijd op de uitkijk naar nieuwe. Makers van prima specials die te gebruiken zijn in Vorming- en toerustings-werk. De laatste: "Werken aan Rechtvaardige Vrede" en: "Tegendraads voor vrede". Ze werken nu hard aan een project Heering en de invloed van zijn boek "Zondeval van het Christendom" 100 jaar later (zie ook het artikel van Harry Pals).
  - Het lang lopende project Preekschetsen. Begonnen als handreiking voor voor-gangers tijdens de aanloop naar de oorlog tegen Irak. Nog steeds. Elke zondag wat suggesties en overwegingen voor de vieringen van de kerk. Aangevuld met bijzondere liturgische projecten.
  - "Nederland kleurt Regenboog". We propage-ren de regenboogvlag met de opdruk VREDE. Die zou overal als statement moeten wapperen, denken we. Vooral op speciale dagen als Vredesweek en Kerstfeest. Maar op tal van andere gedenkdagen net zo zeer. Kleine vlaggen voor aan huizen en bij demonstraties. Fietsvlaggetjes; stickers. Maar ook de hele grote aan scholen, kerken, gemeentehuizen enz. Dat is toch een heel ander straatbeeld!
  - We melden het project Show Your struggle hier nog van Janneke Stegeman en Benjamin Baars; al is er onduidelijkheid over de voortzetting (zie de bijdrage van Henk Baars)
  - Zie de website ook voor Songs of Peace en avonden Vredeslied.
  - Er loopt inmiddels ook een project om het fenomeen dienstweigeren in herin-nering te houden; en de dienstweigeraars zelf. Hun signaal te archiveren en mee te laten spelen in allerlei discussies van nu. Zoals een eventuele herinvoering van de dienstplicht. Maar ook bij herijking van gedenken van helden in oorlogstijd: dat zijn zij evenzeer. We komen langzaam op het spoor van aantekeningen die zij hebben gemaakt. Mogelijk komt daar te zijner tijd een publicatie uit voort.
  - We zijn graag betrok-ken bij een Utrechts project: de oprichting van een Stedenband Kirkuk- Utrecht. Samen met anderen.
  - De uitgave van deze Vredesspiraal zien we ook als een belangrijk project.
  - Er is verder nog een educatief project. Zie het materiaal in de webwinkel. Maar er zijn al weer een paar mensen bezig aan nieuw materiaal. Aan de hand van 'rolmodellen van vrede' informatie geven en doordenken wat er bij Vrede allemaal komt kijken. Misschien wel vooral gericht op jongeren.
  - In aanbouw: een groep die (vooral snel en deskundig) kan reageren op zaken in politiek en publiciteit, waar het geluid van Kerk en Vrede terecht gehoord zou moeten zijn.
  - En er zijn nog talloze ideeën die schreeuwen om tot project te worden omgezet, zodra de benodigde bemen-sing rond is. Denk aan het opzetten van filmfestivals. Andere vormen van drama gebruiken. Een heuse publi-citeits groep (voor website en andere media). Groep die betere contacten onderhoudt met kerken.
- Inderdaad genoeg voor een vrijwilligersbeweging.

De Theologische Werkgroep van *Kerk en Vrede*

Door Harrie Pals, voorzitter

Binnen de vereniging *Kerk en Vrede* functioneert een Theologische Werkgroep. Deze probeert de geloofsovertuiging die het fundament van onze vereniging vormt, kritisch theologisch te doordenken en te versterken, vanuit de bijbel en de christelijke traditie. De werkgroep treedt soms naar buiten met publicaties, recentelijk nog via twee speciale nummers van de *Vredesspiraal* ('Werken aan rechtvaardige vrede', september 2015) en 'Tegendraads voor vrede', juni 2016).

'De zondeval van het christendom'

We hebben het afgelopen jaar het baanbrekende boek van G.J. Heering 'De zondeval van het christendom' uit 1928 herlezen. Ons viel op hoe scherp en actueel nog steeds de analyses in dit boek zijn. We waren onder de indruk van de kracht van zijn teksten en de brede analyse die er achter zit (bijbels-theologisch, politiek, maatschappelijk, psychologisch, militair). Misschien komt er een conferentie ter gelegenheid van het 90-jarig bestaan van het boek.

Special voor jongeren

We zijn op zich tevreden over de bijzondere Special van de *Vredesspiraal* 'Tegendraads voor vrede'; we kregen ook veel goede reacties. De uitgave was speciaal gericht op het gesprek over vrede met jonge mensen (25plus). We werken er nog steeds aan om dit nummer in handen te krijgen van mensen die met jongeren werken. Extra exemplaren van het nummer zijn via ons netwerk aangeboden, o.a. aan alle legerpredikanten. Het nummer is aan alle protestantse predikanten gestuurd en ook via de Protestantse Theologische Universiteit verspreid. In Zutphen en Utrecht (Janskerk) wordt ermee gewerkt. Misschien wordt er een korte handleiding gemaakt, hoe ermee te werken.

Theologisch gesprek in de kerken

We merken dat er wel wat ten goede aan het veranderen is op bepaalde plaatsen binnen de kerken. In de wereldwijde katholieke kerk komt er steeds meer kritiek op de oude theorie van de 'rechtvaardige oorlog' (die kritiek klinkt al door in het pauselijke geschrift 'Laudato Si'). De Wereldraad van Kerken is begonnen met een 'pelgrimage van vrede', die momenteel op veel plaatsen georganiseerd wordt. In evangelicale en orthodoxe kring is veel aandacht voor de vredetheologie van pacifistische theologen als Stanley Hauerwas en de (oudere) John Howard Yoder.

De werkgroep probeert nu om theologen van katholieke en protestantse huize bijeen te brengen, om de kerken hier meer bij te betrekken. Want de kerken doen er het zwijgen toe, terwijl het geloof in de oplossende kracht van geweld en de lobby om militaire uitgaven te verhogen sterker worden.

Vrouwen voor vrede

Door Tiny Hannink

Vrouwen voor vrede zijn er "altijd" geweest. Zo'n veertig jaar geleden kwamen vrouwen in kleine, plaatselijke groepen bij elkaar om hun verzet tegen de kernwapens zichtbaar te maken. In naam van hun familie, kinderen en kleinkinderen kwamen ze in opstand tegen de verschrikkingen van een totale oorlog. In 1979 werden de krachten landelijk gebundeld en konden er werkgroepen gevormd worden, die samen meer invloed konden uitoefenen op besluitvorming over tal van vredesvraagstukken. En nu is het tijd om het stokje over te dragen.

De inspiratie van *Vrouwen voor Vrede* is herkenbaar, doordat zij niet alleen verstand maar ook gevoel inbrengen in het politieks protest: rouw, woede, kracht, verzet en visie.

Vrouwen voor Vrede streeft naar een geweldloze, respectvolle en veilige mondiale samenleving, waarin de rechten van de mens – zoals verwoord in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens – worden nageleefd en conflicten geweldloos worden opgelost. Welvaart en welzijn moeten rechtvaardig verdeeld worden, met eerbied voor natuur en milieu.

Aanspreekpunt

Vrouwen voor Vrede bemoedigt vrouwen om zich geweldloos in

te zetten voor een vredescultuur in verbondenheid met alles wat leeft. Ook fungeert zij als aanspreekpunt in de (multiculturele) vredesbeweging en voor vrouwengroepen. De doelstelling van *Vrouwen voor Vrede* is veelomvattend, omdat het begrip "vrede" ook veelomvattend is: zij streeft naar een rechtvaardige wereldinrichting, een wereld zonder angst, wantrouwen, onderdrukking, ongelijkheid, verspilling, armoede en honger. Een wereld waar vrede meer betekent dan het afwezig zijn van oorlog. Het zijn niet louter loze woorden en mooie gedachten, er ontstonden vanuit *Vrouwen voor Vrede* tal van acties (zoals bezettingen bij de vliegbasis Volkel en veel demonstraties) en werkgroepen rond actuele, praktische vraagstukken. De werkgroepen richtten zich op beleidsbeïnvloeding rond kernwapens, kindsoldaten, uitsluiting van vrouwen. De internationale politiek en het defensiebeleid werden nauwkeurig gevolgd en er was systematische beïnvloeding van regeringsbesluiten door de jaarlijkse kritische brief bij de

rijksbegroting. En tegelijk ondersteunde men elkaar. *Vrouwen voor Vrede* namen contact op met en steunden vrouwenvredesgroepen in verschillende werelddelen, zoals in Palestina, Bosnië, Afghanistan en de laatste jaren ook in Syrië.

Activiteiten

De vereniging speelde in op VN-thema's en resoluties op het terrein van Vrouwen en Vrede door het organiseren van activiteiten. Een duidelijk voorbeeld is de resolutie 1325 van de Veiligheidsraad: in die resolutie spreekt de Veiligheidsraad zich uit tegen verkrachting als oorlogswapen en voor een stevigere rol van vrouwen bij o.a. het voorkomen van (gewapende) conflicten en bij vredesonderhandelingen en wederopbouw. We mochten ervaren hoe vrouwen dit wereldwijd op een heel eigen manier oppakken: concreet, praktisch en geïntegreerd in hulpverlening en sociale ontwikkeling. Want juist daar ligt de kracht van vrouwen in het vredesproces: samenwerken en duurzaam goede verhoudingen bereiken en bewaken.

Vrouwen voor Vrede hield ieder jaar een landelijke dag, georganiseerd door de werkgroep "Weldadig". Deze dag was voor veel vredes-vrouwen niet alleen goed voor het netwerken, maar was ook een bron van inspiratie en innovatie. De discussies en de verhalen over acties gingen mee naar huis, waar de bron weer verder stroomde. Het ging niet alleen om mooie woorden, nee, de kracht van vrouwen lag juist in het durven doen. Met elkaar aan de slag, met elkaar aan het werk, om de wereld meer vreedzaam te maken.

Legpuzzel

Yasmin, geboortig uit Syrië en lid van de groep uit Enschede, beschrijft het als volgt:

"Die landelijke dag vond ik een geweldige ervaring. Er waren allerlei vrouwen en ik paste er wonderwel tussen. De maatschappij lijkt soms op een legpuzzel, ieder mens is een uniek stukje en iedereen zoekt de plek waar zijn of haar stukje past. Mijn stukje paste precies in de groep Vrouwen voor Vrede. Ik heb met bewondering gekeken naar die vrouwen die harmonie uitstralen en met elkaar actief

het GOEDE nastreven. Dát is voor mij vrede! Vrouwen voor Vrede is voor mij ook een podium waarop ik mijn gedachten en ideeën naar voren kan brengen. Ik word gestimuleerd om door te gaan met verhalen vertellen, door de column in de Nieuwsbrief. Op die manier kan ik steeds weer proberen een brug te slaan tussen culturen. We zullen ons schouder aan schouder blijven inzetten voor het werk van de Vrede. In sommige delen van de wereld wordt de vrouw vaak nog steeds gezien als: zwak, teer, hulpbehoevend, steun vragend. En soms laten vrouwen dit ook gemakshalve ook gebeuren. Maar bij Vrouwen voor Vrede heb ik sterke, stralende vrouwen ontmoet, van elke leeftijd, die zich inzetten voor goede dingen, zoals Vrede!"

Nieuwsbrief

Een belangrijke verbindende schakel van *Vrouwen voor Vrede* is de mooi uitgegeven Nieuwsbrief, die zes maal per jaar uitkomt. Hierin vinden de abonnees actueel vredesnieuws van vrouwen over de gehele wereld. *Vrouwen voor Vrede* gaat stoppen, maar gelukkig blijft de Nieuwsbrief doorgaan, dankzij een enthousiaste en toegewijde redactie – en dankzij de Vereniging Vrouwen en Duurzame Vrede (het platform voor vrouwen vredesorganisaties in Nederland), die de nieuwsbrief blijft verspreiden.

We roepen iedereen op om zich te abonneren, want veel vrouwen gaan dóór, vanuit de traditie van *Vrouwen voor Vrede*, met samenwerken aan vrede in hun gemeente of omgeving. Geef u op bij vrouwenvoorvrede@antenna.nl.

Om de erfenis van *Vrouwen voor Vrede* veilig te stellen voor de komende generatie, kwam de laatste maanden Patricia als stagiaire bij *Vrouwen voor Vrede*. Haar woorden: "Veel punten waar de vereniging voor strijdt, komen overeen met waar de jongere generatie zich vandaag de dag voor inzet, zoals bijvoorbeeld het internationaal verbeteren van de positie van vrouwen. Ik ontdekte dat ik me als jonge student goed nuttig kan maken om generaties te verbinden door de dialoog aan te gaan."

De auteur is voorzitter van Vrouwen voor Vrede.

Het vergaat Vrouwen voor Vrede naar de spreuk van Indira Gandhi:

"Er is geen weg naar vrede, vrede is de weg".

En dat blijft zo.

Vrede zit in hartelijkheid

Door Marjolijn Zwolsman

Op een mooie middag in september fiets ik met man en dochter naar Enschede. Om mee te doen aan de *Walk of Peace*. Ik ben wel benieuwd hoe het zal zijn. Ik heb nooit eerder meegedaan, maar nu het zo dichtbij is, is het wel een kans. Na de aanmelding bij de Wonne gaan we met het gidsje op pad. De officiële opening is dan al geweest, eerder op de middag. De wandeling wordt goed beschreven en brengt ons op allerlei boeiende plekken.

De Sint Jacobuskerk aan de oude Markt is een vreedzame plek, waar het zonlicht prachtig naar binnen schijnt. Bij de uitgang ontvangt iedereen een Jacobusschelp, om mee te nemen op de verdere wandeling. Die brengt ons langs de Saxion Hogeschool, waar deelnemers aan de wandeling ineens in een sloep worden geloodst om over te varen naar Lesbos. Nou ja, het is een getekende lijn op straat, maar het bijbehorende verhaal, verteld door twee bevlogen docenten, maakt op een indringende manier duidelijk wat zich afspeelt in het leven van een mens op de vlucht.

Hierna zingen we mee in een Jiddische canon, wandelen we langs de prachtige synagoge, en staan we ineens voor de Hollandia Matzes fabriek. De matzes worden hier op sommige dagen nog volgens de oude spijswetten kosher gefabriceerd onder het toeziend oog van twee rabbijnen uit Antwerpen en Jeruzalem, waarvan de laatste hoe toepasselijk, Tukker heet.

Daarna volgt de moskee, met een hartelijke ontvangst en de zachte vloerbedekking. En een eveneens vriendelijke ontvangst in de Syrisch-Orthodoxe kerk aan de M.H.Tromplaan.

De wandeling eindigt in het Muziekcentrum met een boeiend slotgesprek van deze dag, over de vraag

hoe wij ondanks alle spanningen toch met elkaar in een vruchtbare dialoog kunnen blijven. Wat mij betreft is een *Walk of Peace* zoals op deze middag een prachtig vertrekpunt voor die dialoog; ervaren van de overeenkomsten ondanks op het oog grote verschillen. De verschillen zitten vooral in ons hoofd, maar vrede zit in openheid, hartelijkheid, vriendelijkheid, een glimlach. Oh ja, de Jacobusschelp legden alle deelnemers neer bij het oorlogsmonument in het Volkspark. Al waren het er niet zo veel, elke schelp is er één. Toch? Complimenten voor de organisatie en volgend jaar wil ik ook best iets verder reizen om weer mee te lopen.

De auteur is docent op het ROC van Twente en daarnaast creatief-actief met Atelier Lijn.

De unipolaire stoornis van de VS

column

In 1990 pleit de Amerikaanse columnist Charles Krauthammer in *Foreign Affairs* – na de val van de Muur – voor Amerika als het enige en onbetwifelde centrum van de wereldmacht. Hij noemt het ‘het unipolaire moment’. Iedere uitdaging van deze macht zal leiden tot vreselijke gevolgen bij de uitdager. Moest Amerika vóór de val van de Muur de macht nog delen, nu kan het ongestoord zijn gang gaan. Deze gedachte wordt opgepakt en uitgewerkt. In 1997 wordt het PNAC opgericht, het Project for the New American Century. De oprichters noemden zich het New Citizenship Project. Dit ‘nieuw burgerschapsproject’ wil het wereldwijde leiderschap van de VS tot stand brengen. Daarvoor is een sterke strijdmacht nodig die daar ingrijpt waar de VS dit nodig acht. Nu nog een Amerikaanse leider die in staat is dit project uit te voeren. Begin 2001 wordt George W. Bush president van de VS. Zijn broer Jeb is een van de oprichters van de PNAC. Dan Quayle, vice-president naast Bush jr. is ook een van de oprichters van de PNAC. Dat geldt ook voor Donald Rumsfeld, de minister van Defensie onder George Bush jr.

Acht maanden na de start van de Bushregering in 2001 is de aanval op de Twin Towers dé *casus belli* voor de regering Bush. Dit is het moment om het project voor een nieuwe Amerikaanse eeuw uit te rollen. Geen actie tegen Saoedi-Arabië waar de meeste terroristen vandaan komen, maar wel tegen Afghanistan, waar Osama bin Laden asiel heeft gevonden. Wat werd er in die dagen meewarig neergekeken op pacifisten die de Amerikaanse interventie ter discussie stelden. Nu, vijftien jaar later, schrijft journaliste Bette Dam een onthullend artikel in *Vrij Nederland* met als titel ‘Hoe de Amerikanen in 2001 de vredesdeal met de Taliban onder het vloerkleed veegden’. Daarin vervult Donald Rumsfeld, Bush’ minister van Defensie een hoofdrol. Twee maanden na het begin van de oorlog tegen Afghanistan geven de Taliban zich officieel over aan interimleider Karzai. Deze belooft – na ontvangst van de overgavebrief op 7 december 2001 – dat er geen Amerikaanse aanvallen richting Taliban meer zullen komen. Maar Rumsfeld wil van geen akkoord horen. Hij wil geen overgave noch een diplomatieke oplossing. Hij wil verder bombarderen. Hij houdt – tegen beter weten in – vast aan de niet bestaande coalitie tussen de Taliban en Al Kaida. ‘Een onderhandelde vrede zal er niet komen, dat is onacceptabel voor de VS’, zegt Rumsfeld. Zo zet hij de diplomatie opzij en negeert de toezegging van interimleider Karzai. Het vervolg is bekend. Het aantal militaire slachtoffers aan de kant van de coalitie bedraagt 3521. Het aantal burgerslachtoffers is vele malen hoger. De Afgaanse slachtoffers worden geschat. Voor de almachtige wereldmacht zijn ze nauwelijks interessant. Zo begon het eerste decennium van de twintigste eeuw heel bloedig. Dat begin gaat nog steeds door. De vraag is of het onder Clinton echt anders gaat worden.

Ds. Bram Grandia

'Tegendraads voor vrede' in de Vredesweek

Door Henk Blom

De Vredesspiraal-Special 'Tegendraads voor vrede' is direct na verschijnen digitaal toegezonden aan een groot aantal **Ambassades van Vrede**, met de suggestie deze te gebruiken in de Vredesweek. Een uitnodiging van de Vlissingse Ambassade aan **Kerk en Vrede** om in de Vredesweek met hen daarover te komen spreken is door ondergetekende opgepakt.

We kwamen bijeen in De Herberg, ontmoetingsruimte van de Protestantse Gemeente van Vlissingen. Kort ervoor – tijdens een Vredesconferentie in Den Haag aan het begin van de Vredesweek – hield prof. Fernando Enns, (vredetheologie, VU) een inleiding. Omdat deze goed aansloot bij *Tegendraads voor vrede* heb ik daaruit dankbaar geput voor een korte inleiding in Vlissingen.

Rechtvaardige vrede

Militaire interventies hebben het vertrouwen vernietigd in een nieuwe wereldorde, die geen 'militaire oplossingen' meer zou accepteren voor welk conflict dan ook. De leer van de *rechtvaardige oorlog* is nieuw leven ingeblazen, ook door de kerken. Er wordt gepleit voor

meer geld voor defensie, met als gevolg (of als oorzaak?) nog meer wapenproductie. Terecht wordt de roep om verantwoorde politieke actie gehoord. Maar als die wordt gelijkgesteld met de

Als christenen werkelijk geloven in de verzoende realiteit in Christus, dan worden compleet nieuwe en grotendeels ongekende handelingsmogelijkheden zichtbaar.

bereidheid troepen te zenden, dan gaat het om een kortzichtig verlangen naar eigen veiligheid in plaats van het zoeken naar oplossingen voor de lange duur.

Stichting World Peace Flame in Vlissingen

Tijdens de bijeenkomst in Vlissingen werd ook aandacht gevraagd voor het initiatief van de Ambassade van Vrede om in Vlissingen een World Peace-monument op te richten. Evenals de duizenden mensen, die op vele plaatsen elders in de wereld de World Peace Flame hebben aangestoken en brandend houden, zoals bij het Vredespaleis in Den Haag, ziet de inmiddels opgerichte Stichting de vlam als symbool van vrede, eenheid en vrijheid. Zij zoekt nu donoren en verdere financiële ondersteuning voor dit project. Voor nadere informatie: Hans Schaap, e-mail: schaap331@kpnmail.nl, tel. 06 – 41840941, of www.worldpeaceflame.org

Militaire interventies hebben juist talloze terroristische netwerken geproduceerd.

Daarom is het nodig om te kiezen voor 'rechtvaardige vrede', om vandaaruit te komen tot politieke actie vanuit een christelijk perspectief. Het gaat niet meer om de vraag of oorlog kan worden gerechtvaardigd, want dat kan niet. Maar het gaat ook niet om de valse tegenstelling tussen 'geweld gebruiken' of 'daar tegen zijn'. Christenen weten zich verantwoordelijk voor hun naaste, dichtbij en veraf, en zelfs voor hun vijanden. Dit vraagt om handelen (opkomen voor kwetsbaren, voor slachtoffers). Als christenen werkelijk geloven in de verzoende realiteit in Christus, dan worden compleet nieuwe en grotendeels ongekende handelingsmogelijkheden zichtbaar, zowel maatschappelijk als politiek.

De derde weg

De voorgestelde alternatieven van *niets doen en militair ingrijpen* zijn niet langer betrouwbare opties, want zij zouden de waarheid van het Evangelie zelf betwijfelen. De hele verscheidenheid van methodes, zoals de context-gevoelige conflictransformatie, burger-conflict-interventie, waarheids- en verzoeningscommissies, mechanismen om met trauma's te leren omgaan, de praktijk van herstelrecht (restorative justice) moet nog worden onderzocht – ook door de kerken zelf. De simplistische politieke alternatieven, die ons worden aangeboden door de

meeste hedendaagse politieke machten kunnen we niet accepteren. Aanhoudend moeten we zoeken naar die 'derde weg'. Dat betekent: niet al ons vertrouwen stellen in onze eigen ratio maar geloven in de *ultima ratio* van Christus. Aldus – samengevat – Fernando Enns tijdens de Haagse Vredesconferentie. (Een uitgebreid verslag van

deze conferentie is te vinden op de website www.vredesconferentie2016.nl. Ook zullen de inleidingen in boekvorm verschijnen). Meerdere aanwezigen in Vlissingen hadden moeite met afwijzing van geweld als noodzaak voor conflictoplossing; genoemd werd de bevrijding door de geallieerden in de

Tweede Wereldoorlog. Ook werd de overtuiging uitgesproken, dat geloof in de Heer de uiteindelijke verlossing zou brengen. Maar daarnaast bestonden er ook twijfels, met de verzuchting dat het allemaal toch maar moeilijk is. In elk geval was het goed om er een keer bij stil te staan en de vragen en mogelijke antwoorden mee te nemen en verder te overdenken.

Wij zien altijd slechts twee wegen
Bukken of terugslaan
Zich klein laten krijgen of
Er heel groot uit tevoorschijn komen
Getrapt worden of trappen

Jezus, Jij bent een andere weg gegaan
Jij hebt gevochten maar niet met wapens
Jij hebt geleden maar niet het onrecht bevestigd
Jij was tegen geweld maar niet met geweld

Wij zien altijd slechts twee mogelijkheden
Zelf zonder lucht zijn of anderen de keel dichtdrukken
Bang zijn of bang maken
Geslagen worden of slaan

Jij hebt een andere mogelijkheid geprobeerd
En jouw vrienden hebben die verder ontwikkeld
Ze hebben zich laten opsluiten
Ze hebben honger geleden
Ze hebben de speelruimte om te handelen vergroot

Wij gaan de voorgeschreven weg
Wij nemen de methoden van deze wereld over
Veracht worden en dan verachten
De anderen, en uiteindelijk onszelf

Laat ons nieuwe wegen zoeken
Wij hebben meer fantasie dan een bewapeningsspecialist
En meer sluwheid dan een wapenhandelaar
En laat ons gebruik maken van het verrassingseffect
En de schaamte die in de mensen verstopt is

Dorothee Sölle

De derde weg

Oorlog en geweld in de Bijbel

Door Ton van der Lingen

Tijdens een gesprek met mijn Franse uitgever vroeg hij of ik, in verband met de huidige gewelddadige crisis, voor geïnteresseerde lezers een boekje kon schrijven over oorlog en geweld in de bijbel. Ik werkte de thema's uit en begon bij vrede; ik was immers enige jaren lid van de theologische werkgroep van *Kerk en Vrede*. De uitgever vond een titel zonder dit begrip echter commercieel aantrekkelijker; vandaar de 'vrede-loze' titel.

In dit boek wil ik bijbels denken en de maatschappelijke realiteit verbinden, nu de relatie tussen geloof en geweld aan de orde van de dag is. Ik begin met een pleidooi voor vrijheid van bijbellezen, dus zonder allerlei kerkelijke, dogmatische of theologische beperkingen.

Dan behandel ik achtereenvolgens: *vrede* in de breedste zin (geestelijk en lichamelijk welzijn, welbevinden, goede relatie met God en de mensen); menselijk *geweld* en de manier waarop de Bijbel probeert daarin verandering te brengen; de *oorlog*, met een uitwerking van wat ik in een eerdere, meer academische studie heb geschreven: het gaat in de Bijbel niet om de strijd of het vernietigen van de vijand (het begrip 'ban' laat dat zien, want wie heeft er wat aan een verwinning als de buit vernietigd of aan God gewijd moet worden?). We lezen verhalen van bevrijding uit de nood en de ballingschap. Zes 'klassieke' oorlogsverhalen laten

dit zien: Exodus 13-15, Jozua 6 en 10, Rechters 4-5, 1 Samuël 17 en 2 Kronieken 20. Daarbij gaat het niet over een 'heilige' oorlog, maar over een strijd waarvoor mannen werden gewijd. Dan volgen beelden van de 'ander': vijand en vreemdeling. Een vijand is (iemand uit) een andere groep of volk, die het volk of de gelovige kwaad doet, of een volksgenoot: een onrechtvaardige rechter, een gewelddadige buurman of een hebzuchtig mens. Of eventueel God. De mens wordt door God geholpen niet ten onder te gaan aan die vijand.

Met de opdracht 'Hebt uw vijanden lief' zet Jezus de wereld op z'n kop en maakt hij de vijand tot naaste en vriend. Over de vreemdeling is de Bijbel positief: hij verdient bescherming en gastvrijheid; zijn bijzondere rol in de geschiedenis wordt met acht bijbelverhalen onderstreept (over Hagar, Rahab, Ruth, de Amalekiet, Naäman, Ebed-

Melech, de Syro-Feniciese en de Samaritanen).

Het tweede deel bevat zeven navertellingen van bijbelgedeelten; aan het begin en eind van de Bijbel (Genesis 1 en Openbaring 21-22) staan vredesverhalen en zij vormen het kader voor het verstaan van wat ertussen ligt, inclusief verhalen van geweld en oorlog (Exodus 17, 1Samuël 7, 2 Koningen 22, Jeremia 28, Mattheüs 10,1).

Er staat niet wat er staat: wij concentreren ons op geweld en alles wat daarmee samenhangt; terwijl de onderliggende toon van de Bijbel over welzijn en vrede gaat. We moeten durven luisteren door de oorlogsverhalen heen, naar de intenties van de schrijvers om uit te komen bij de woorden: heb u vijanden lief.

Liefhebben in de diepste zin van het woord; dan gaan we op weg naar vrede onder de mensen. De Bijbel is niet irrealistisch, we hebben nog een lange weg te gaan, zo tonen de navertellingen over Mattheüs 10, 1 en Openbaring 21-22.

Antoon van der Lingen, em. predikant van de PKN, wonend in Bourgogne, presenteert zijn boek 'La guerre et la violence dans la Bible'. Lire la Bible, Paris CERF, 2016. ISBN 978/2/204/10510/1.

Witte mannen weten alles beter

Door Mark Akkerman

Gloria Wekker, emeritus-hoogleraar genderstudies aan de Universiteit Utrecht, publiceerde eerder dit jaar het boek 'Witte onschuld', waarin zij op scherpe wijze de onderliggende mechanismen van alledaagse en diepgewortelde vormen van racisme in Nederland ontleedt, onder meer aan de hand van vierhonderd jaar koloniale geschiedenis. Tegelijkertijd wijst zij op het zelfbeeld van de 'tolerante' Nederlander, dat in strijd met de realiteit opgehangen blijft worden.

Het gelijk van Wekker komt mischien nog het beste tot uiting in de woedende reacties van (voor het overgrote deel) witte mannen op haar boek en op andere soortgelijke uitingen van niet-witte mensen, voornamelijk vrouwen. Om het hardst schreeuwen witte mannen, in bijdragen die bol staan van racisme, seksisme en heteroseksisme, dat zij niet racistisch zijn en niet discrimineren. Sterker nog, juist witte mannen zijn degenen die nu maatschappelijk gediscrimineerd zouden worden.

Geprivilegieerde positie

Zulke reacties komen niet alleen uit de hoek van waaruit je ze zou verwachten, het groeiende leger van oerconservatieve en uiterst rechtse opiniemakers en (pseudo-)journalisten als Sebastiaan Valkenburg en Wierd Duk. Ook witte mannen die zichzelf als progressief en links zien en profileren, voelen zich diep beledigd wanneer ze gewezen worden op hun geprivilegieerde positie in een systeem dat al eeuwenlang steunt op racisme en seksisme. Activiste Anja Meulenbelt betoogt in een artikel op haar weblog "dat de mannen [...] die zichzelf graag zien als ontwikkeld en progressief, er grote moeite mee hebben dat hun witte en mannelijke privileges op de tocht komen te staan. [...] Ze zijn, moreel gezien, niet langer vanzelfsprekend de baas en de maat van alle dingen."

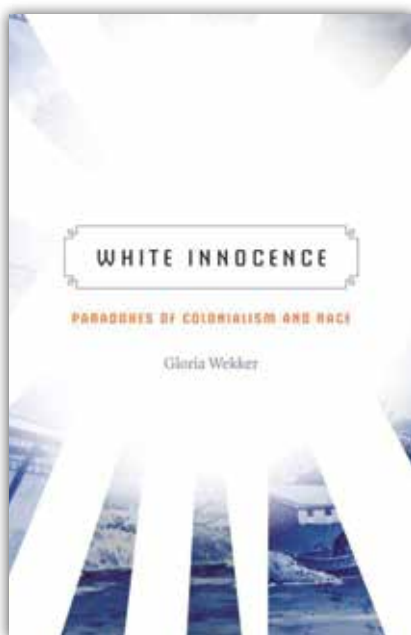
Wie zo lang wel de baas en de maat van alle dingen is geweest, laat die positie niet zo maar

los. Zoals de zwarte journaliste Seada Nourhussen in een interview in NRC Handelsblad zei: "De witte man vreest het afbrokkelen van zijn macht, nog voor daar sprake van is." Zelfs wanneer hij het met de doelen van anti-racistische activisten eens zegt te zijn, moet dit vaak vergezeld gaan van een paternalistisch praatje: je moet je redelijk opstellen, niet te snel veranderingen willen (zie het Zwarte Piet-debat!) en je vooral netjes gedragen.

Onderdrukking

Met zo'n opstelling bereik je over het algemeen weinig, maar dat kunnen mensen die zich in een machtspositie bevinden zich maar moeilijk voorstellen. Mensen die onderdrukking aan den lijve ondervinden weten wel beter. De Afrikaans-Amerikaanse vrijheidsstrijdster Assata Shakur schreef in haar autobiografie: "Geen mens in de wereld, geen mens in de geschiedenis, heeft ooit haar of zijn vrijheid verkregen door een beroep te doen op het moreel besef van de mensen die hem of haar onderdrukten."

Het is stuitend om te zien hoe veel witte mannen zich opstellen in discussies over racisme en seksisme, zich geen enkele rekenschap gevend van de sociale constructie die hen op veel vlakken zo'n bevoorrechte positie geeft. Blogster Sandra Salome stelt terecht: "Racisme is een systeem dat zorgvuldig is opgebouwd en diep geworteld is in het DNA van de westerse samenleving.

Het is onderdeel van alle instituten en organisaties, zoals het onderwijs, de politiek en ook binnen de politie, waar etnisch profileren nog steeds onderdeel uitmaakt van de opleiding.”

Geen single-issue levens

Dit laat onverlet dat er meer mechanismen van onderdrukking zijn, bijvoorbeeld op economisch gebied, die ook witte mannen treffen. Het is echter juist de combinatie van verschillende vormen van onderdrukking die het hardst aankomt. De Afrikaans-

Amerikaanse schrijfster Audre Lorde, een belangrijke voorloopster van het intersectioneel feminisme, zei tijdens een speech in 1982: “Er bestaat niet zoiets als een single-issue-strijd omdat we geen single-issue levens leiden.” Het verzet tegen dit racistische en seksistische systeem is geen individuele aanval op elke witte man, maar een poging een meer rechtvaardige samenleving op te bouwen waarin een ieder tot haar of zijn recht kan komen. In plaats van zich persoonlijk aangevallen voelen, zouden witte

mannen eens hun onterechte gevoelens van gekwettheid opzij moeten zetten in het besef ruimte te moeten maken voor anderen, die terecht voor zichzelf opkomen. Daarbij past solidariteit met de strijd die die anderen op hun manier voeren, en om te beginnen het kritisch bekijken en bevragen van de eigen positie en het systeem dat daarachter zit.

Gloria Wekker: 'White innocence: Paradoxes of colonialism and race'. Duke University Press, april 2016.

Oorlog zonder grenzen

Door Mark Akkerman

De Belgische vredesactivist Ludo de Brabander, woordvoerder van organisatie *Vrede vzw*, bracht afgelopen zomer zijn nieuwe boek *'Oorlog zonder grenzen'* uit. Daarin geeft hij een heldere uiteenzetting over de (historische) achtergronden van de conflicten in het Midden-Oosten, en met name van de kwalijke rol van het westen in het veroorzaken en escaleren ervan. Ook de gevolgen die dit heeft komen aan bod: de weerslag van het westerse beleid is onder meer te vinden in radicalisering en aanslagen in Europa. Een fenomeen dat in de periode na de Tweede Wereldoorlog tot voor kort vrijwel onbekend was. Oorlogen, ook die waar westerse landen bij betrokken waren, vonden elders in de wereld plaats.

De Brabander bouwt een zorgvuldig betoog op, aan de hand van veel feiten.

Het is ook een goed leesbaar boek, met een lopend verhaal, en daardoor ook geschikt voor mensen die niet diep in de materie zitten.

Dat heeft als nadeel dat je als al redelijk goed geïnformeerde lezer bepaalde onderwerpen nog iets meer uitgediept zou willen hebben. Ook een wat ruimere blik op andere actoren in het geheel, zoals Rusland en China, was welkom geweest.

'Oorlog zonder grenzen' is zonder meer een van de belangrijkste boeken die recent vanuit de hoek van de vredesbeweging zijn verschenen. Het is geen optimistisch verhaal, maar het besluit wel met aanzetten om uit de vernietigende spiraal van oorlog en geweld te komen.

Ludo de Brabander: 'Oorlog zonder grenzen', EPO, 2016, te bestellen bij www.vrede.be.

Een denktank en een nieuwe dynamiek

Voorzitter Henk Baars beantwoordt enkele vragen over de vernieuwende initiatieven die in de vereniging *Kerk en Vrede* op gang komen. "De pacifistische traditie is veel sterker dan zo wel eens gedacht wordt. Misschien is het wel de belangrijkste wortel van al het vredeswerk."

Wat zijn de algemene indrukken van dat proces waarbij Kerk en Vrede een denktank instelde tot en met de Algemene Ledenvergadering die er besluiten over nam?

De inzet van onze poging om met nieuw personeel veranderingen teweeg te brengen, of beter gezegd nieuw elan te creëren was zeer noodzakelijk na het uit het zicht verdwijnen van Jan Schaake, onze voorlaatste coördinator en projectleider. Aanvankelijk lukte dat ook met de aanstelling van Janneke Stegeman. Een prachtig project werd ontwikkeld, *Show Your Struggle*, maar de dynamiek van dat project kwam ondanks alle pogingen toch wat verder weg te staan van *Kerk en Vrede*. Je zou bijna kunnen zeggen. De operatie was gelukt, maar de patiënt bleef kritisch net overleven.

Maar gezegd moet worden dat het verlangen naar een nieuwe dynamiek wel door haar gestimuleerd werd. De ledenvergadering zelf gaf naar aanleiding van een praatstuk van de voorzitter een outline hoe verder te komen en de denktank werd geboren. Het proces was wel wat te traag voor de projectcoördinator. Uiteindelijk resulteerde dat in haar afscheid van *Kerk en Vrede*. Als je daar op terugkijkt is dat bijzonder jammer, de denktank werd ook wat opengehouden door de bestuurlijke afwikkeling

daarvan, maar ging toch gezwind weer verder.

Als er één ding opmerkelijk is in het proces dan is het wel het koesteren van het christelijk pacifistisch gedachtegoed. Men wil dat niet vermengen met wat dan ook en dat bewijst dat de pacifistische traditie veel sterker is dan zo wel eens gedacht wordt. Misschien is het wel de belangrijkste wortel van al het vredeswerk.

Wat was de belangrijkste reden voor het instellen van die denktank?

Dat er aanpassingen noodzakelijk waren, sluimerde al lang, maar werd getriggerd door het aanstellen van nieuw personeel. Steeds dreigde het afnemen van de financiële middelen en ook het afnemend ledenaantal. Is er nog wel voldoende kader om relevant te acteren in het media-veld en aan beïnvloeding van besluitvorming te doen, zowel in de samenleving als in de kerken? De algehele krimp van levensbeschouwelijk georiënteerde organisaties, zoals wij er ook een zijn, is daaraan debet. Is het mogelijk nieuwe generaties te interesseren? Een vereniging is een ouderwetse vorm van bijeenkomen. Bewegingen zijn in het huidige tijdsvlak van korte duur. Maar beweging en vereniging staan in spanning tot elkaar. Hoe kom je daaruit? Het is de laat-

ste jaren de belangrijkste vraag gebleken van *Kerk en Vrede* en van tal van andere organisaties. We zijn daarin niet alleen.

Wat is er aan vernieuwing uitgekomen?

Verrassend was dat niemand de vereniging wil opheffen. De denktank had dat scenario uitdrukkelijk meegenomen in zijn rapport. Er is blijkbaar een streven dat gevoeld wordt als boven ons uitgaand en dat sterker is dan de soms moedeloos makende context van de samenleving en haar modes en grillige politieke uitingen. Dat is niet vernieuwend maar wel inspirerend en oersterk, want dat gaat over de innerlijke motivatie om dit werk te doen. Dit kun je niet opgeven! Gevoeld werd dat we opnieuw een missie hebben, ook al nemen de krachten dan wat af. We hebben geconstateerd dat we niet krachtig genoeg meer zijn om inhoudelijk personeel voldoende te begeleiden, maar ook om dat financieel te volbrengen. Maar er zijn eigenlijk plannen genoeg en naar aanleiding van de opmerkingen van de laatste ledenvergadering heeft het bestuur nieuwe moed gevat en is er een forse lijst gemaakt van zaken die aantrekkelijk zijn en die we met de beschikbare capaciteit kunnen uitvoeren. Dus vernieuwing is niet meteen aan de orde, eerder een consolidatie en een creatiever beroep op de leden. Wel is overtuigend besloten dat we het kantoor handhaven en tevens een office manager. Dat is minimaal, maar meer dan menige kleinere vredesbeweging zich kan

veroorloven. De inzet om samen te werken met andere organisaties zal verdubbeld worden.

Is omschakeling naar een vrijwilligersorganisatie een noodsprong of een kans? Op kortere en langere termijn?

Het nadenken hierover werd niet echt gezien als een 'noodsprong'. De motivatie om er wat van te maken bleek sterker dan de ogenschijnlijke realiteit. Wel maken we niet langer plannen

voor de echt lange termijn. Met de lijst van activiteiten die het bestuur en medewerkers willen aanpakken moet eerst bewezen worden dat we er staan. De volgende ledenvergadering mag dat beoordelen.

Je zelf daarvoor anderhalf jaar gunnen zet iedereen in een urgentere klem die, in ieder geval bij mij, motiverend werkt. Je ziet dat andere verwante organisaties het ook niet opgeven. De Linkerwang bijvoorbeeld is een

goed voorbeeld. Zet de tering naar de nering en kijk wat je hand vindt om te doen, maar wees daar nuchter in.

Wat is de urgentie van Kerk en Vrede? Gezien ook de machteloosheid van iedereen.

Die hoeft in de kern niet opnieuw bewezen te worden. Iedere dag denk ik dat we wat moeten doen en ergens op reageren. Dat kan veel beter en moeten we ook weer veel beter gaan organiseren. Dat is maar een van de plannen. Een quickresponsgroep. Er is door de oorlogen in het midden oosten weer nieuwe belangstelling voor dit soort vraagstukken. Er is het onverdroten geloof in geweld van grote meerderheden van instituties dat steeds opnieuw in zijn primitiviteit moet worden bestreden. Pacifisme is niet alleen iets voor links, maar ook voor rechts. Een beetje logisch nadenken leidt daartoe.

Geloven in Mediation

Door Roel Gerritsen

Mediation is geen wondermiddel, maar leidt in de praktijk wel vaak tot een oplossing. Een oplossing die voor beide conflictpartijen een goede en gedragen oplossing betekent. Ik ben er enthousiast over omdat ik zie wat het kan doen. Ook in de kerk komen conflicten voor. Dat is verdrietig. Maar het is wel te begrijpen dat dit gebeurt. Immers, bij zaken rond geloof en levensbeschouwing gaat het over wezenlijke zaken. In de omgang hiermee grijpen mensen terug op fundamentele zienswijzen.

Een goede en vruchtbare dialoog kan ertoe leiden dat je uitkomt bij diepe meningsverschillen. En dat in een omgeving waarin je ten diepste wilt dat het daar niet gebeurt. Vaak kom je daar wel uit. Juist vanwege de diepe wens om het gemeentelven niet te

laten lijden onder dit meningsverschil van mensen (of groepen). Vaak kan een derde (predikant, pastoor of kerkenraadslid) hierbij openingen bieden. Soms ook bieden de vastgelegde geschilregelingen van de kerk of geloofsgemeenschap een uit-

komst (b.v. kerkvisitatie binnen de PKN), of zijn er de juridische oplossingen, waarbij een derde een bindende uitspraak doet.

Alternatieve methode van conflictoplossing

Een betrekkelijk nieuwe manier van oplossen van problemen is mediation. Mediation is een begrip dat eigenlijk geen goede Nederlandse vertaling kent. Conflictoplossing komt nog het best in de buurt. Mediation is sinds het eind van de vorige eeuw als methode van conflict-oplossing in Nederland in opkomst. Daarvoor zijn enkele oorzaken aan te wijzen. Om te beginnen is er een groeiend ➡

⇒ besef dat de gebruikelijke juridische aanpak van conflicten vaak ontoereikend is: het is tijdrovend en kostbaar. Maar wezenlijker: het wijst wel een 'winnaar' aan, maar betekent dat ook dat het conflict is opgelost? In de tweede plaats past het uit handen geven van een probleem aan een onafhankelijke autoriteit niet altijd goed meer in de huidige, geëmancipeerde positie van mensen. En niet in de laatste plaats past mediation als alternatieve methode van conflictoplossing heel goed in de Nederlandse traditie. Het poldermodel en het polderen staan als metafoor voor 'het er samen uit willen komen': onderhandelen en het creëren van meerwaarde in ruilverhoudingen.

De mediator neemt geen standpunt in

Mediation is het samen oplossen van een conflict of meningsverschil. De kern is dat de partijen het *samen* doen. Een mediator helpt de partijen bij het vinden van oplossingen. Hij of zij helpt om de communicatie weer op gang te brengen, begeleidt de gesprekken en bewaakt het proces. Bij mediation gaat het om wensen, belangen en emoties van partijen. Feiten spelen, zo blijkt in de praktijk, een minder belangrijke rol. Oplossingen die beide partijen zelf weten te vinden, blijken in de praktijk goede, aanvaardbare en gedragen oplossingen te zijn.

Het grote verschil met bijvoorbeeld een rechter of arbiter is, dat de mediator geen standpunt inneemt, geen oplossingen bedenkt en geen beslissingen neemt. Dat doen de partijen zelf. Zij zijn actief en zoeken gezamenlijk naar een creatieve oplossing voor het conflict. De mediator kiest geen partij, maar blijft onafhankelijk en neutraal. Het gaat bij mediation niet om winnen of

verliezen. Het gaat erom dat u beiden tevreden uit het conflict komt: een win-win oplossing!

Twee uitgangspunten

Mediation kent twee uitgangspunten:

- a. *Vrijwilligheid*: u kunt niet worden gedwongen deel te nemen aan mediation. U ziet geen uitweg meer, maar heeft wel de uitdrukkelijke wens om eruit te komen. Ook mag ieder van de partijen (alsmede de mediator) op ieder moment besluiten om de mediation te beëindigen.
- b. *Vertrouwelijkheid*: als u door middel van mediation op zoek gaat naar een oplossing, heeft u een geheimhoudingsplicht. Alleen dan kunt u beiden op een veilige manier op zoek gaan naar een oplossing. Daarom tekent u voor vertrouwelijkheid van alles wat besproken wordt. De mediator heeft ook geheimhoudingsplicht. De gevonden oplossingen zijn uiteraard wel openbaar.

Het PCM is een vereniging van professioneel opgeleide vakbekwame mediators. Allen zijn betrokken bij een kerk- of geloofsgemeenschap en oecu-

menisch gezind. Vaak hebben zij naast hun mediatorschap nog een andere functie. Onder onze leden tellen wij juristen, predikanten, organisatieadviseurs en mensen uit het bedrijfsleven. Het PCM bevordert met gerichte cursussen de vakbekwaamheid van de PCM-mediator, met name op het terrein van geschiloplossing en coaching binnen kerken en geloofsgemeenschappen.

Waarom kiezen voor mediation?

- U wilt een conflict graag oplossen ondanks de (communicatie-)problemen met de ander.
- Een neutrale persoon begeleidt u, waardoor iedereen tijdens de gesprekken aan bod komt.
- Bij mediation denkt u in oplossingen; de toekomst is belangrijker dan het verleden.
- U wilt de relatie met de andere partij behouden (of juist goed afsluiten).
- U zoekt een creatieve oplossing omdat een juridische beslissing niet alles kan oplossen.
- U werkt samen aan een oplossing. Die zal daarom beter bij u passen.
- Door de geheimhoudingsplicht kunt u bepaalde zaken en onderwerpen beter bespreken.
- Een mediation kan een zaak sneller en dus goedkoper tot een oplossing brengen.
- U wilt de oplossing in eigen hand houden.

De auteur is werkzaam als mediator. De tekst is ontleend aan: 'Geloven in meditation – Verzamelbundel bij het tienjarig bestaan van het Platform Church Mediation', red. J. Cor Schaap, Cor Hoogerwerf, Tom Rijken. uitg. Narratio, Gorinchem.

'Nooit tegen ons geweten'

Door *Leen van den Herik*

Tot mei 1997 werd iedere Nederlandse jongen opgeroepen om zich te komen melden voor een lichamelijke en geestelijke keuring voor het vervullen van de militaire dienstplicht van circa 15 maanden.

Op basis van de keuring werd dan in het 20^e levensjaar de 'uitverkorene' opgeroepen om zich te melden bij een legeronderdeel dat paste bij zijn gebleken geschiktheid.

In deze groep waren ook welkenkende jonge mannen die oorlog absoluut verwierpen en ook niet mee wilden doen aan de voorbereiding erop. Ze hadden

daarom ook principiële bezwaren tegen het omgaan met wapens en ander oorlogstuig en meldden zich daarom als 'dienstweigeraar'. Dat had tot gevolg dat er vervangende dienstplicht moest worden vervuld, werd deze geweigerd dan werd een gevangenisverblijf in het vooruitzicht gesteld.

Kerk en Vrede wil, dat dit concreet kiezen voor vrede en tegen oorlog niet wordt vergeten. Daarom wil zij in samenwerking met uitgeverij Narratio een boek samenstellen met de verhalen van deze dienstweigeraars en wat hun besluit betekende om voor vrede te kiezen.

Daartoe roept zij deze dienstwei-

geraars op om hun verhaal van destijds op schrift te zetten. Dat kan bijvoorbeeld gaan over de gevolgen die hun keuze in hun leven heeft gehad op een studie of loopbaan, ofwel over de voortzetting van hun wapenvrije strijd voor de vrede in latere keuzes in hun leven. Een bijdrage kan bestaan uit een persoonlijk verhaal van maximaal 700 woorden (+ foto), een gedicht of lied, een tekening, schilderij, foto van een sculptuur of afbeelding met een korte toelichting.

Inzendingen graag naar '*Nooit tegen ons geweten*', Postbus 1006, 4200 CA Gorinchem of per e-mail naar info@narratio.nl.

Uit de inzendingen wordt door een nog samen te stellen redactie een selectie gemaakt om met een ruime diversiteit een beeld te schetsen van wat deze mannen toen heeft bewogen en welke gevolgen dat met zich heeft meegebracht.

Alle deelnemers aan het project zullen voor de boekpresentatie worden uitgenodigd. Bovendien krijgen zij als vergoeding voor hun medewerking de mogelijkheid om voor de eigen kring van familie en bekenden het boek te bestellen met een auteurskorting van 50 procent, naar verwachting voor een prijs van € 5,00.

Deze uitgave is niet alleen een waardevol tijdsdocument voor de betrokkenen maar wil ook aan de opvoeders van nu informatie bieden om met hun zonen te bespreken wat het betekent om geregistreerd te worden als 'dienstplichtige'.

Voor nadere informatie:
www.kerkenvrede.nl en/of
www.narratio.nl

Licht in onze ogen

Door Arie de Bruijn

Naast de Vredesweek is de periode van de Advent een uitgelezen mogelijkheid om het vredeswerk ter sprake te brengen. Het liturgisch materiaal geeft er alle aanleiding toe: Psalm 85:11 'gerechtigheid en vrede kussen elkaar', Jesaja 2: 4 'dan zullen zij hun zwaarden tot ploegscharen omsmeden'. Ook in het adventslied 463 'Licht in onze ogen' (*Liedboek Zingen en bidden in huis en kerk*) klinkt de vredesthematiek duidelijk door.

'Licht in onze ogen' is een lied van Sytze de Vries (1945) op een Engelse melodie Glenfinlas van de componist Kenneth George Finlay (1882-1974). Deze melodie keert als leenmelodie terug bij lied 993 'Samen op de aarde'. Het lied is een eenvoudige pentatonische melodie (= gebaseerd op een toonladder met vijf tonen waarbij de halve toonafstanden ontbreken). Het betreft de tonen: d, e, g, a, b.

Het is mogelijk om deze melodie – liefst de laatste drie strofen – in canon te zingen. De kyrië's rollen dan als het ware over elkaar heen, en vormen daarmee de verklanking van het ongeduldig verlangen en het roepend wachten. Het fraaiste canonresultaat ontstaat, als de vrouwenstemmen als eerste inzetten en de mannenstemmen één maat later.

In de 'paarse' tijden van het liturgisch jaar (Advent, Veertigdagentijd) vervalt het

463 Licht in onze ogen

Licht in on - ze o - gen,
red - der uit de nacht,
geldt uw me - de - do - gen
nog wie U ver - wacht?

Gloria. Er is dan ruimte voor een uitgebreidere vorm van het Kyrië. Dat kan in de vorm van een volledig gezongen Kyrië, waarin de aanroepingen zijn opgenomen: de litanie. De tekst van dit lied bevat strofes die de verbinding leggen met de verschillende zondagen van Advent. De laatste drie strofen bevatten het drievoudige Kyrie eleison - Christe eleison - Kyrie eleison. In de eerste strofen worden de namen gebruikt waarmee God wordt aangeropen. Als die namen onder elkaar worden gezet, gevolgd door het Kyrie-Christe-Kyrie, ontstaat de kernvorm van de litanie:

- 1. Licht in onze ogen, redder uit de nacht
- 2. Der mensen trooster
- 3. Herder, Licht
- 4. Bloesem in de winter, roze dageraad
- 6. Kyrie eleison
- 7. Christe eleison
- 8. Kyrie eleison

De strofes 3,4 en 5 verwijzen naar de verschillende

Advents zondagen:

- Strofe drie heeft een relatie met Psalm 80, de introïtus-psalm van de tweede Advent: 'Hoor ons, herder van Israël, keer ons lot ten goede, toon

uw lichtend gelaat en wij zijn gered.'

- Strofe vier sluit aan bij de derde Adventszondag; die heeft de naam Gaudete! (= verblijdt u!) en heeft als liturgische kleur roze. Het is een teken van het licht dat komen gaat.
- Strofe vijf houdt verband met de antifoon voor de vierde Advent, ontleend aan Jesaja 45:8 (Regen uw gerechtigheid). De laatste zin verwijst naar Psalm 85:10-12 (tot de trouw ontkiemt en vrede bloeien gaat).

Strofe 5 sluit in de eerste helft dus aan bij de introïtus antifoon van vierde advent, Rorate coeli: Dauwt, hemelen, van boven en laten de wolken gerechtigheid doen neerstromen: de aarde opene zich opdat het heil ontluike (Jesaja 45:8a).

En de tweede helft van couplet 5 is duidelijk ingegeven door psalm 85:12: ... trouw spruit voort uit de aarde ... 5. Regen uw gerechtigheid en bevrucht de aard, tot de trouw ontkiemt en vrede bloeien gaat!

Bron: Kerkliedwiki.nl

© 2013 Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied, 's-Gravenhage
© 2013 BV Liedboek, Zoetermeer.

4 december 2016, 1 januari,
5 februari, 5 maart 2017

Wake Detentiecentrum Zeist

Elke eerste zondag van de maand met bloemen en licht om 16.30 uur, Richelleweg 13, Soesterberg. Breng bloemen mee!
Informatie: 030 6962283 / 035 6013882. Bekijk ook de websites: www.wakezeist.nl en www.saviz.nl (Steunfonds)

11 december 2016, 8 januari,
12 februari, 12 maart 2017

Schipholwakes

Iedere tweede zondag van de maand van 14:00-15:30 uur. Duizendbladweg 100, 1171 VA Badhoevedorp.

Agenda

In de nieuwe Schipholgevangenis zitten veel mensen die niet in Nederland mogen (ver)blijven, omdat ze niet over voldoende papieren beschikken.

Met deze wakes willen we een teken van solidariteit aan de migrantengevangenen geven. Ook willen we duidelijk maken dat wij grote vragen hebben bij het opsluiten van mensen die niets misdaan hebben.
Info: www.schipholwakes.nl

10 december

Internationale Dag voor de Rechten van de Mens.

Schrijfmarathon van brieven aan gewetensgevangenen door Amnesty International in veel plaatsen in Nederland.

10-11 maart

Voorjaars conferentie

Doopsgezind WereldWerk Buitengoed Vreshiem, Steenwijk. Voor info: www.dgwereldwerk.nl

1 januari 2017

Wereld Vrede Dag

De Rooms-Katholieke Kerk viert sinds 1967 op 1 januari 'Wereld Vrede Dag'.

